

μέ τὴν «τερατωδία» τὴ δική του χτύπησε τὴν Ἐκκλησία καὶ μ' αὐτὸ τὴν ἀποκατάστησε! Οἱ καθολικοὶ θὰ ἦσαν πέρα πέρα δικαιολογημένοι, ἂν ἐτέλουν ἑορτὲς πρὸς τιμὴν τοῦ Λουθήρου καὶ ἔδιναν πανηγυρικὰ παραστάσεις πρὸς τιμὴν του. Ὁ Λούθηρος κι' ἡ «Ἀναγέννησις τῆς ἠθικῆς»! Στὸ διάβολο νὰ πᾶν ὅλες οἱ ψυχολογίες. Χωρὶς οὐδὲ σκιά ἀμφιβολίας οἱ Γερμανοὶ εἶναι ἰδεαλιστὲς. Σὲ δυὸ περιπτώσεις, ὅταν μὲ τεράστιο θάρρος καὶ αὐτοκυριαρχία κατώρθωσαν οἱ ἄνθρωποι νὰ ἐπιτύχουν κάποια ὀρθή, ἀληθινὴ καὶ τελείως ἐπιστημονικὴ πνευματικὴ στάση, οἱ Γερμανοὶ μπόρεσαν κι' ἀνακάλυψαν ἀπόκρυφες σκάλες, πού τοὺς ὠδήγησαν πάλι πρὸς τὸ παλαιὸ «ἰδεῶδες», πού ἦταν συμβιβασμὸς ἀλήθειας καὶ «ἰδεώδους» καὶ μὲ δυὸ λόγια ἦταν τύποι, γιὰ νὰ ἔχουν τὸ δικαίωμα ν' ἀπορρίψουν τὴν ἐπιστήμη καὶ νὰ διαπράξουν ψεύδη. Ὁ Leibnitz καὶ ὁ Kant—ἦταν τὰ δυὸ μεγάλα διαλείμματα στὴν πνευματικὴ τιμιότητα τῆς Εὐρώπης! Τέλος τῆ στιγμῆ, πού ἐπάνω στὴ γέφυρα, πού συνέδεε δυὸ αἰῶνες παρακμῆς, παρουσιάσθηκε μιὰ ἀνώτερη δύναμη μεγαλοφυΐας καὶ θέλησης, κι' ἦταν ἀρκετὰ ἰσχυρὴ νὰ στερεώσῃ τὴν Εὐρώπη καὶ νὰ τὴν μεταβάλλῃ σὲ πολιτικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἐνότητα, μὲ σκοπὸ νὰ κυβερνήτῃ τὸν κόσμον, τῆ στιγμῆ αὐτῆ οἱ Γερμανοὶ μὲ τοὺς Ἀπελευθερωτικοὺς Πολέμους τῶν τῆς λήστεψαν τῆς Εὐρώπης τὴ σημασία—τὴ θαυμαστὴ σημασία τῆς ζωῆς τοῦ Ναπολέοντα. Καὶ μ' αὐτὸ πού ἔκαμαν, βάρυναν τὴ συνείδησή τους μὲ ὅλα ὅσα ἀκολούθησαν, ὅλα ὅσα ὑπάρχουν σήμερον—τὴν καχεξία αὐτῆ καὶ ἔλλειψη λογικοῦ, πού εἶναι ἐντελῶς ἀντίθετη πρὸς τὸν πολιτισμὸ καὶ πού ὀνομάζεται Ἐθνικισμὸς—αὐτὴ ἡ NEVROSE NATIONALE, ἀπ' τὴν ὁποία ὑποφέρει τόσο πολὺ ἡ Εὐρώπη· ὁ αἰῶνιος αὐτὸς κατατεμαχισμὸς σὲ κρατίδια μὲ πολιτικὴν δημάρχων· ἔκλεψαν τῆς ἴδιας Εὐρώπης τὴ σημασία της καὶ τὸ λογικὸ της καὶ τὴν ἔρριξαν στὸ ἀδιέξοδο. Ὑπάρχει ἄλλος ἐκτὸς ἀπὸ μένα, πού νὰ ξαίρῃ, πῶς βγαίνουν ἀπ' αὐτὸ τὸ ἀδιέξοδο; Ξαίρει κανένας ἐκτὸς ἀπὸ μένα φιλοδοξία, πού νὰ εἶναι ἀρκετὰ μεγάλη, ὥστε νὰ συνενώσῃ ἄλλη μιὰ φορὰ τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης;

3

Η ΓΕΝΕΑΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΗΘΙΚΗΣ

Η ἐπανάστασις τῶν δούλων στὴν ἠθικὴ ἀρχίζει μὲ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ἡ μνησικακία γίνεται δημιουργικὴ καὶ γεννάει

ἀξίες : ἡ μνησικακία τέτοιων ὄντων, πού τοὺς λείπει ἡ πραγματική διέξοδο τῆς ἐνέργειας, ἀναγκάζεται νὰ βρῆ ἀντιστάθμισμα σὲ φανταστική ἐκδίκηση. Ἐνῶ κάθε ἀριστοκρατικὴ ἠθικὴ προέρχεται ἀπὸ τὴ θριαμβεύουσα κατάφαση τῶν δικῶν τῆς ὀπαιτήσεων, ἡ ἠθικὴ τῶν δούλων λέγει ἀμέσως ἐξ ἀρχῆς «ὄχι» σὲ ὅ,τι εἶναι «ἔξω ἀπ' αὐτή», «διαφορετικὸ ἀπ' αὐτή» καὶ «ὄχι ἡ ἴδια» : καὶ τὸ «ὄχι» αὐτὸ εἶναι ἡ δημιουργικὴ τῆς πράξης. Ἡ στροφή αὐτῆ τοῦ βλέμματος, πού θέτει ἀξίες—ἡ ἀναπόφευκτη αὐτὴ κατεύθυνση πρὸς τὸ ἀντικειμενικὸ ἀντὶ πάλι πρὸς τὸ ὑποκειμενικὸ—εἶναι τυπικὴ τῆς «μνησικακίας». ἡ **ΗΘΙΚΗ ΤΩΝ ΔΟΥΛΩΝ** ἀπαιτεῖ ὡς ὄρον ὑπάρξεως ἕναν ἐξωτερικὸ καὶ ἀντικειμενικὸ κόσμον, γιὰ νὰ μεταχειρισθῶ ὀρολογία τῆς φυσιολογίας, ἀπαιτεῖ ἐξωτερικοὺς ἐρεθισμοὺς, γιὰ νὰ γίνῃ ἱκανὴ πρὸς δράση—ἡ δράση τῆς εἶναι βασικὴ ἀντίδραση. Τὸ ἀντίθετο συμβαίνει, ὅταν ἐρθοῦμε σιτὸ σύστημα ἀξιῶν τῆς ἀριστοκρατικῆς ἠθικῆς· αὐτὴ ἐνεργεῖ καὶ ἀναπτύσσεται αὐτόματα, ζητεῖ ἀπλῶς τὴν ἀντίθεσίν της, γιὰ νὰ προφέρῃ μὲ περισσότερη εὐγνωμοσύνη καὶ ἀγαλλίαση πρὸς τὸν ἑαυτὸ τῆς τὸ «ναί»· ἡ ἀρνητικὴ τῆς ἔννοια «ταπεινός», «χυδαῖος», «κακός», εἶναι ἀπλῶς μεταγενέστερη, ὠχρὴ ἰδέα ἀδυναμίας ἐν συγκρίσει μὲ τὴ θετικὴ καὶ θεμελιώδη τῆς ἔννοια, (ποτισμένη πέρα πέρα μὲ ζωὴ καὶ πάθος), «ἔμεῖς οἱ ἀριστοκράτες, ἔμεῖς οἱ ἀγαθοί, ἔμεῖς οἱ ὄμοιοι, ἔμεῖς οἱ εὐτυχεῖς».

Ὅταν ἡ ἀριστοκρατικὴ ἠθικὴ παραστρατίζει καὶ βεβηλώνῃ τὴν πραγματικότητα, περιορίζεται σὲ κείνη ἰδίως τὴ σφαῖρα, πού δὲν τῆς εἶναι καλὰ γνωστὴ—σφαῖρα, πού δὲν καταδέχεται νὰ τὴ γνωρίσῃ καλὰ. Σὲ μερικὲς περιπτώσεις δὲν κρίνει ὀρθὰ τὴ σφαῖρα, πού περιφρονεῖ, τὴ σφαῖρα τοῦ κοινοῦ, τοῦ χυδαίου ἀνθρώπου καὶ τοῦ ὄχλου. Ἀπ' τὴν ἄλλη μεριὰ πρέπει νὰ στοχαστοῦμε, ὅτι, ὅπως καὶ νᾶναι, τὸ αἶσθημα τῆς περιφρόνησης, τῆς ἀηδίας, τῆς ἀλαζονείας, ἀκόμα κι ἂν ὑποθέσουμε, ὅτι παραμορφώνει τὸ ἀντικείμενο πού περιφρονεῖ, θὰ ἀπέχη πάντοτε πολὺ ἀπὸ τὸ βαθμὸ ἐκεῖνο τῆς νοθείας, πού θὰ χαρακτηρίζῃ πάντα τὶς ἐπιθέσεις—εἰκονικὲς φυσικὰ—τοῦ σκληροῦ μίσους καὶ τῆς ἐκδίκησης τῶν ἀδύνατων πρὸς τοὺς ἐχθρούς των. Πράγματι μέσα στὴν περιφρόνηση εἶναι ἀνακατεμένη καὶ ἀρκετὴ νοχέλεια, ἀρκετὴ ἀδιαφορία καὶ ἀνία καὶ ἀνυπομονησία, ἀκόμα καὶ προσωπικὴ ἀγαλλίαση, ὥστε νὰ μπορῇ νὰ παραμορφώσῃ τὸ

θυμα της και να τὸ κάνη καρικατούρα ἢ και ἀληθινὸ τέρας. Πρέπει πάλι νὰ προσέξουμε τὶς εὐμενεῖς σχεδὸν ἀποχρώσεις, πὸν εἰσάγουν, οἱ Ἕλληνες παραδείγματος χάριν εὐγενεῖς, σ' ὅλες τὶς λέξεις, μὲ τὶς ὁποῖες ξεχωρίζουν τὸν κοινὸ ὄχλο ἀπ' τὸν ἑαυτό τους· σημείωσε, πῶς ἀναμιγνύουν συνεχῶς, σὰ νὰ τὸ γλυκαίνουν, ἓνα εἶδος οἴκτου, ἐνδιαφέροντος και ἐπιεικείας, ὡς πὸν στὸ τέλος ὅλες σχεδὸν οἱ λέξεις, πὸν ἐφαρμόζονται στὸν ἄνθρωπο τοῦ ὄχλου, ἐπιζοῦν τελικὰ ὡς ἐκφράσεις γιὰ τὸ «δυστυχή» «τὸν ἀξιο οἴκτου» (παράβαλε ΔΕΙΛΟΣ, ΔΕΙΛΑΙΟΣ, ΠΟΝΗΡΟΣ, ΜΟΧΘΗΡΟΣ· οἱ δυὸ τελευταῖες λέξεις ἐννοοῦν τὸν κοινὸν ἄνθρωπο ὡς σκλάβο τῆς ἐργασίας και ὡς ζῶο φορτηγὸ)— και πῶς ἀντιθέτως «κακός», «ταπεινός», «δυστυχής», ποτὲ δὲν ἔπαυσαν νὰ ἤχοῦν στ' αὐτιὰ τῶν Ἑλλήνων μὲ κάποιον τόνο εἰς τὸν ὁποῖο δεσπόζει ἡ ἐννοια τοῦ «δυστυχής»: αὐτὰ εἶναι κληρονομία τῆς παλαιᾶς ἀριστοκρατικῆς ἠθικῆς τῶν εὐγενῶν, ἡ ὁποία δὲν ἀπαρνεῖται τὸν ἑαυτό της, ἀκόμα κι ὅταν περιφρονῆ, (ἀς θυμηθοῦν ὅσοι εἶναι φιλόλογοι, τὴ σημασία, στὴν ὁποία χρησιμοποιοῦνται οἱ λέξεις ΟΙΖΥΡΟΣ, ΑΝΟΛΒΟΣ, ΤΛΗΜΩΝ, ΔΥΣΤΥΧΕΙΝ, ΕΥΜΦΟΡΑ). Οἱ ἄνθρωποι «ἀπὸ καλὴ γενιὰ» ἀπλῶς ΕΝΙΩΘΑΝ τὸν ἑαυτό τους, ὅτι αὐτοὶ εἶναι οἱ «εὐτυχεῖς». δὲν εἶχαν ἀνάγκη νὰ κατασκευάζουν τὴν εὐτυχία τους τεχνητὰ και νὰ πείθουν τὸν ἑαυτό τους μὲ τὸ νὰ κοιτάζουν τοὺς ἐχθρούς των, ἢ ἄλλοτε στὴν ὁμιλία νὰ γελοῦν τὸν ἑαυτό τους, ὅτι εἶναι εὐτυχεῖς, (ὅπως συνηθίζουν οἱ μνησίκακοι ἄνθρωποι)· κι ὁμοίως, ἐπειδὴ ἦταν ἄνθρωποι πλήρεις, μὲ περίσσια δύναμη κι ἐπομένως κατ' ἀνάγκην δραστήριοι, ἦταν πολὺ ἔξυπνοι, ὥστε νὰ μὴ χωρίζουν τὴν εὐτυχία ἀπ' τὴ δράση—τὴ δράση τὴ λογαριάζουν ὡς εὐτυχία (αὐτὴ εἶναι ἡ ἐτυμολογία τοῦ ΕΥ ΠΡΑΤΕΙΝ) ἐντελῶς ἀντίθετα πρὸς τὴν «Εὐτυχία» τῶν ἀδυνάτων, τῶν καταπιεζομένων μὲ τὸ βρωμερό τους δηλητήριο και τὴ μοχθηρία, γιὰ τὸν γιὰ τούτους ἡ εὐτυχία παρουσιάζεται κατ' οὐσίαν ὡς ναρκωτικὸ, ὡς καταπραῦντικὸ, ὡς γαλήνη, ὡς ἡσυχία, ὡς «Σάββατα», ἀποχαύνωση τοῦ μυαλοῦ και ξεκούραση τῶν μελῶν—μὲ δυὸ λόγια καθαρῶς παθητικὸ φαινόμενο.

Ἐνῶ ὁ ἀριστοκράτης ζῆ μὲ πεποίθηση στὸν ἑαυτό του και εἰλικρίνεια. (ΓΕΝΝΑΙΟΣ, «ἀπὸ εὐγενῆ καταγωγή», ὑπογραμμίζει τὴν ἀπόχρωση «εἰλικρινής» και ἴσως ἀκόμα «ἀφελής»), ὁ μνησίκακος ἐξ ἄλλου δὲν εἶναι οὔτε εἰλικρινής, οὔτε ἀφελής, οὔτε ἐν-

τιμος και ειλικρινής με τον εαυτό του. 'Η ψυχή του «αλλοιθωρίζει» ο νοῦς του αγαπάει τις απόκρυφες γωνίες, τα φειδωτά μονοπάτια και τις πίσω θύρες, το κάθε απόκρυφο τον τραβάει ως ΔΙΚΟΣ του κόσμος, ως ΔΙΚΗ του ασφάλεια, ως ΔΙΚΗ του αναψυχή: είναι μοναδικός στη σιωπή, στο να μη λησμονη, να περιμένη, να κانه κάποτε τον κακομοίρη, να αυτοταπεινώνεται. Μια ράτσα τέτοιων ανθρώπων της μνησικακίας θα γίνη κατ' ανάγκην στο τέλος συνετώτερη από κάθε αριστοκρατική ράτσα, θα τιμάη τη σύνεση με έντελως άλλο μέτρο, ως τον κυριώτατο δηλαδή όρον ύπαρξης, ενώ η σύνεση τοῦ αριστοκράτη, τείνει να χρωματίζεται με κάποια λεπτή απόχρωση πολυτελείας και ανθρωπιάς· έτσι δέν είναι και τόσο ουσιώδης, όσο η ασφαλής λειτουργία τῶν ΑΣΥΝΕΙΔΗΤΩΝ ένστίκτων, που κατευθύνουν, η ακόμη κάποιο είδος απεισχεψίας, όπως η σφοδρή και γενναία επίθεση είτε καιά του κινδύνου, είτε κατά του έχθρου, η η ξαφνική έκρηξη όργης, έρωτα, σεβασμού, ευγνωμοσύνης, πράγματα, απ' τα όποια αναγνωρίζονται μεταξύ τους σε κάθε εποχή οι ευγενείς ψυχές. Όταν εκδηλώνεται η μνησικακία του αριστοκράτη, εκπληρώνεται και ξεθυμαίνει σε άμεσο αντίδραση κι επομένως δέν ένσταλάζει μέσα του το δηλητήριο· έξ άλλου σε άπειρες περιπτώσεις δέν εκδηλώνεται καθόλου, εκεί όπου ο ασθενής και αδύνατος δέ μπορεί να το αποφύγη.

Τους έχθρους του, τις συμφορές των, τα κακουργήματά τους δέν τα παίρνει στα σοβαρά για πολύν καιρό—αυτό είναι το σημάδι τῶν ισχυρών τέλειων ανθρώπων, που κατέχουν περίσσεια δύναμη, να πλάθουν, να διαμορφώνουν, να θεραπεύουν τελείως, ακόμα και να λησμονούν: ένα καλό παράδειγμα τούτου απ' τη νεώτερη εποχή είναι ο Mirabeau, που δέν κρατούσε ποτέ μέσα του τις προσβολές και τις προστυχίες, που του είχαν κάμει και που μόνο γι' αυτό ήταν άνίκανος να συγχωρήση, επειδή—λησμονούσε). Ένας τέτοιος άνθρωπος πράγματι πετάει μονομιᾶς έξω απ' το σώμα του πολλά σκουλήκια, που σ' έναν άλλον χώνονται βαθειά μέσα του· μόνο χαρακτήρες σαν κι αυτόν είναι δυνατόν (αν υποθέσουμε βέβαια, ότι είναι δυνατόν σ' αυτόν τον κόσμο), «ν' αγαποῦν τους έχθρους των» αληθινά! Πόσο σεβασμό, αλήθεια, έχει προς τους έχθρους του ο αριστοκράτης—κι ένας τέτοιος σεβασμός είναι γέφυρα προς την αγάπη. Θέλει να

ἔχη τὸν ἐχθρὸν του γιὰ τὸν ἑαυτὸ του γιὰ νὰ ξεχωρίζη ἀπ' αὐτόν. Ἄλλον ἐχθρὸν δὲν ἀνέχεται, παρὰ ἐκεῖνον, σιτοῦ ὁποίου τὸν χαρακτῆρα δὲν ὑπάρχει τίποτα πού νὰ περιφρονῆ καὶ πάρα πολὺ πού νὰ τὸν τιμᾷ! Ἄπ' τὴν ἄλλη μεριά φαντάσου τὸν «ἐχθρόν», ὅπως τὸν ἀντιλαμβάνεται ὁ μνησίκακος ἄνθρωπος—κι ἔδῳ εἶναι ἀκριβῶς πού βλέπουμε τὸ κατόρθωμά του, τὸ δημιούργημά του· ἔχει σχηματίσει τὴν ἔννοια τοῦ «κακοῦ ἐχθροῦ», τοῦ «κακοῦ» ὡς θεμελιώδη ἔννοια, ἀπὸ τὴν ὁποία τώρα ἀναπτύσσει ὡς ἀντίθετη καὶ ἀντίστοιχη τὴ μορφή τοῦ «ἀγαθοῦ», πού εἶναι αὐτὸς ὁ ἴδιος.

* * *

4

Ο ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΣ ΜΗΔΕΝΙΣΜΟΣ

ΓΙΑ τὰ μεγάλα πρέπει κανένας ἢ νὰ σωπαίνει, ἢ νὰ φωνάζη δυνατά:—δυνατά—δηλαδή μὲ κυνισμό καὶ ἀφέλεια.

Αὐτὸ πού θ' ἀναφέρω τώρα, εἶναι ἡ ἱστορία τῶν δυὸ αἰώνων, πού μᾶς ἔρχονται. Θὰ περιγράψω, τί θὰ συμβῆ, τί κατ' ἀνάγκη θὰ συμβῆ: **Ο ΘΡΙΑΜΒΟΣ ΤΟΥ ΜΗΔΕΝΙΣΜΟΥ.**

Ἡ ἱστορία αὕτη μπορεῖ νὰ γραφῆ, ἀπὸ τώρα· διότι ἐργάζεται ἡ ἀνάγκη ἡ ἴδια, γιὰ νὰ τὸ ἐπιτύχη. Τὸ μέλλον αὐτὸ διακρίνεται ἀπὸ τώρα μὲ χίλια δυὸ σημάδια· σὰν τὸ μοιραῖο ἀναγγέλλει παντοῦ τὸν ἐρχομό του· ὅλα τ' αὐτιά εἶναι ἤδη τεντωμένα ν' ἀκούσουν τὴ μουσικὴ αὕτη τῆς αὔριου. Ὁλόκληρος ὁ πολιτισμὸς μας τῆς Εὐρώπης σπαρταράει μὲ τὴν ἀγωνία τῆς ἀβεβαιότητος, ὅλο καὶ μεγαλώνει ἀπὸ δεκαετία σὲ δεκαετία, σὰν νὰ περιμένῃ κάποια καταστροφὴ: ἀνήσυχος, βίαιος, ἄνω κάτω, σὰν ποιᾶμι πού θέλει νὰ φθάσῃ σιτὸ τέρμα του καὶ δὲν σκέπτεται πιά, φοβᾶται μάλιστα νὰ σκεφτῆ.

Ἐξ ἄλλου ὁ συγγραφέας, πού γράφει τοῦτα, ὡς τώρα τίποτα ἄλλο σχεδὸν δὲν ἔκανε παρὰ νὰ συλλογιέται καὶ νὰ μελετᾷ, σὰν φιλόσοφος καὶ ἐξ ἐνστίκτου ἀναχωρητῆς, πού βρῆκε καλύτερη τὴν ἀπομόνωση—νὰ μένη ἀπ' ἔξω, παράμερα, μὲ ὑπομονή, μὲ δισταγμὸ, μὲ καθυστέρηση· σὰν πνεῦμα πού ζυγίζει καὶ κάνει δοκιμὲς κι' ἔχασε τὸ δρόμο του μέσα στοὺς λαβυρίνθους τοῦ μέλλοντος· σὰν πνεῦμα προφητικοῦ πουλιοῦ, πού κοιτάζει πρὸς τὰ πίσω, ἐνῶ πρόκειται ν' ἀναγγείλῃ, τί θὰ συμβῆ· σὰν ὁ πρῶ-

Μάνν: Ὁ Νίτσε